

ličit donekle od drugih južnoslovenskih naroda, naravno, uz brojne srodnosti sa njima». Simplifikovana komparacija crnogorskih s kavkaskim i jermenskim narodnim običajima, odvela je autora »O etnogenesi Crnogoraca« do zaključka o srodnosti Crnogoraca s kavkaskim narodima, ali ne i sa srpskim narodom, jer, ne zaboravimo, Kulišićeva osnovna teza sadrži se u tome da su Crnogorci Sloveni, ali ne i Srbi. Prenaglašavajući etničku samosvojnost crnogorske nacije, negirajući značaj etničkih veza, ne prezauči od prekranja migracionih puteva i iznošenja netačnih lingvističkih argumenata, Kulišićeva knjiga je primer kako ne treba pristupiti proučavanju etničke prošlosti jednog naroda, pa zato ovaj naučni i izdavački promašaj treba zapamtitи, u tom smislu, kao opomenu da slična istraživanja ubuduće treba obavljati, pre svega, naučno savesnije.

DUBRAVKO ŠKILJAN: POGLED U LINGVISTIKU,

Školska knjiga, Zagreb 1980.

Piše: Josip Lisac

Razvoj lingvistike nesumnjivo je u našem stoljeću izvanredno brz i uzbudljiv, a čini mi se neospornom i svijest — u Jugoslaviji posljednjih desetljeća sve prisutnija — o tome što je ta znanost, ta teoretska disciplina, metodološki izrazito zahtjevana. Boljem razumijevanju jezične pojave pridonosi je niz činilaca, s tim da su publikacije — knjige i časopisi — bile veoma važne i bitno su utjecale na prevladavanje naše lingvističke zastalosti. Ne bismo ovom prilikom spominjali sve ili većinu časopisa i knjiga čija je uloga bila znatna, samo bismo napomenuli da je prevođenje važnih stranih djela zadnjih godina u priličnoj ekspanziji, a među domaćim autorima već su deset godina nezaobilazni prilozi mladog lingvista Dubravka Škiljana, docenta na Filozofskom fakultetu u Zagrebu, koji je, osim tekstova u časopisima, tiskao i skripta *Osnove semiologije komunikacije* (1979), te knjige *Dinamika jezičnih struktura* (1976), *Govor realnosti i realnost jezika* (1978) i *Pogled u lingvistiku* (1980).

Škiljanov *Pogled u lingvistiku* višestruko je dobrodošla knjiga, a naročito je važno što takvog izdanja dosad nismo imali. Taj »lingvistički priručnik višestruke namjene«, kako ga je u uvodnoj »Uputi čitaocima« nazvao autor, mogu u ruke uzeti i pročitati, odnosno pročitavati, brojni zainteresirani, kako početnici tako i stručnjaci, i to raznih struka.

Knjiga *Pogled u lingvistiku* sastavljena je od trinaest poglavlja, a na relativno neveliku prostoru u tom je priručniku, pretežno rječničkoga karaktera, spomenuto ukupno oko 2000 »najosnovnijih lingvističkih podataka«. Doduše, autor spominje »oko 1800 najosnovnijih lingvističkih podataka«, ali taj broj zazuđuje već ako citiramo njegovu rečenicu u cjelini: »Da bi se uvidio ovaj 'latentni' rječnički karakter priručnika, treba na glasiti da se u njemu na samo 230 stranica nalazi spomenuto više od 1100 pojmove, oko 200 lingvista i škola, više od 550 jezika svijeta, pedesetak pisama, dokle ukupno oko 1800 najosnovnijih lingvističkih podataka.« Nakon piščeva izlaganja slijedi veoma uspješno organizirana »Bibliografija«. Naime, najprije se bibliografske jedinice (u njima su navedene knjige tiskane na standardnoj novčotokavštini, te na raznim stranim jezicima) navode abecednim redom, a zatim su na zgodan način raspoređene po poglavlјjima. Slijede tri upravo dragocjena indeksa: »Indeks imena, lingvističkih škola, pravaca i razdoblja«, »Indeks pojmove i tema«, te »Indeks jezika i pisama«. I u tekstu i u indeksima grafičko je isticanje provedeno veoma funkcionalno. I na kraju knjige, prije »Sadržaja«, nalazimo »Analitički sadržaji«, koji također može biti vrlo koristan, budući da zanimanje nekih čitatelja može biti usmjereno samo na pojedina obrađena pitanja.

Držim da je taj Škiljanov lingvistički leksikon dobro i metodološki darovito strukturiran, a pri tomu ponavljaše mislim na uspješno organiziranje u sadržajne cjeline, bez vođenja računa o alfabetском redoslijedu. Pisan je pristupačno, ali to ipak ne mora značiti da će problematika biti lako shvatljiva slabo upućenu ili nepažljivu čitatelju. Navedeni primjeri zaista su dobri, iako ih, razumije se, u ovaku djelu ne može biti mnogo.

Uvodno poglavlje sadrži »polazne definicije« (definicije lingvistike, jezične djelatnosti, jezika, govora itd.). Treba reći da je Škiljan pišući leksikon dečista »unosio lični pristup i vlastitu interpretaciju«, da je pokazao umještost sažetog objašnjavanja lingvističkih podataka i konciznog definiranja. To, svakako, ne znači da se stanovitom broju definicija ne bi mogle davati primjedbe.

Drugo poglavlje, »Jezici i pisma svijeta«, sigurno je bilo teško sastaviti, a čitateljima će biti naročito korisno. Ujedno, to bi poglavlje za eventualno drugo izdanje knjige trebalo vrlo temeljito popraviti. Čini mi se da je upravo tu trebalo razliko-

vati dvije vrste idioma, »organske« i »anorganske«, i jasno razlikovati dijasistem s rangom jezika (jezik-dijasistem) od standardnog jezika. Kao slavist, dat ču koju napomenu u vezi s obradom slavenskih jezika. Tako bi bilo znatno bolje da je umjesto termina staroslovenski uporabljen termin starocrvenoslovenski jezik. Rusinski jezik, koji bi se uvjetno mogao zvati standardnim, ne treba identificirati s ukrajinskim, a kašupski je poseban jezik-dijasistem, ali Kašubi govore poljskim standardnim jezikom. Sto se Lužičkih Srba tiče, svakako bi bilo bolje govoriti o dvama jezicima-dijasistemima i o dvama standardnim jezicima (donjolužičkosrpski, gornjolužičkosrpski). Prilagođavanje slavenskim jezičnim kategorijama, tj. razlikovanje dijalekti i narječja (= skupina dijalekata) bilo bi plodno, a hrvatskosrpski jezik-dijasistem danas se češće dijeli na četiri nego na tri narječja. Nekad su tako radili Rešetar i Maretic, a danas o četiri narječja govore P. Ivić, D. Brozović, M. Moguš i drugi. Ponavljam, to će poglavje mnogim čitateljima izvanredno koristiti, pa bi ga i zbog toga, unatoč nesumnjivim poteškoćama, trebalo dotjerati.

»Savremena lingvistička teorija i njezini pojmovi« najopširnije je poglavje, a mislim da je također i najkvalitetnije. Riječ je tu o problematici kojom se je Škiljan mnogo znanstveno bavio i koju je izvanredno izložio. Daljnja dva poglavlja obrađuju fonologiju i morfologiju, a »Sintaksa« i osobito »Semantika«, »Semiologija«, te »Komunikacija i društvo«, odjeljci su u kojima se autor ne predstavlja samo kao dobar znalač, nego i kao stvaralač kojem je osobito stalo do utiranja novih putova u razvoju nauke. Preostaje još da spomenemo obradbu poglavlja o jezičnoj raznolikosti, jezičnoj srodnosti, komparativnoj metodi i o formalizacijama u lingvistici.

U cjelini, knjiga *Pogled u lingvistiku* rezultat je znatnoga autorova npora. Koliko mogu procijeniti, mislim da je autorov sustavni pogled na lingvističke probleme dao zaokruženu cjelinu. Djelo će zainteresirani s užitkom čitati, djelomice možda i zato što ono na svojevrstan način govori »o uzavrelosti lingvističkog trenutka«.

DR RADIVOJ KVAŠČEV: »SPOSOBNOSTI ZA UČENJE I LIČNOST«, Zavod za udžbenike i nastavna sredstva, Beograd 1980.

Piše: Jelena Stakić

Kao prva knjiga novopokrenute biblioteke »Psihologija i vaspitanje« pojavilo se delo dr Radivoja Kvaščeva »Sposobnosti za učenje i ličnost«. Pošto je reč i o izuzetnom delu i izuzetnom autoru, osvrnimo se, ukratko, na dosadašnje njegove knjige.

Radivoj Kvaščev je profesor Filozofskog fakulteta u Beogradu, za predmet pedagoška psihologija, i priležni istraživač psihologije stvaralaštva i procesa učenja. On nastoji da otkrije što više veza između stvaralačkog ponašanja i pojedinih odlika ličnosti, kako bi našao, proverio, i usavršio što više načina na koje će pojedinac moći da razvije ono stvaralačko u sebi, ili da razbijie ono što tome pričinjava smetnje. Naslovi njegovih knjiga najbolje govore o usmerenosti ovog pisca: »Razvijanje kritičkog mišljenja učenika« (doktorska teza), »Razvijanje stvaralačkih sposobnosti kod učenika«, »Razvijanje kreativnog ponašanja ličnosti« (nagrada 1975. nagradom »Borislav Stevanović«), koju Društvo psihologa Srbije svake godine dodeljuje delu koje je dalo najveći doprinos psihologiji kao nauci; u toj knjizi je Kvaščev nastojao da iznađe uslove u kojima već poznate i uhodane aktivnosti neće uticati na to da se neke nove aktivnosti slabije izvode, kao i uslove da se učesnici osposebile da, dok rešavaju probleme, menjaju usmerenost mišljenja i tako dolaze do novih rešenja); sledi »Podsticanje i sputavanje stvaralačkog ponašanja ličnosti«, gde su izneti vrlo ohrabrujući nalazi višegodišnjeg autorovog istraživanja s učenicima zrenjaninske gimnazije: ti rezultati potvrđuju da je pod uticajem posebno razrađenog sistema vežbanja moguće uticati na razvoj opšte sheme stvaralačkog procesa pojedinca. Osim toga, otkriven je i niz veza između inteligencije, socijalne inteligencije i crta ličnosti s jedne strane, i ispoljavanja stvaralačke aktivnosti, odnosno njenog odsustva, s druge.

Svakom novom knjigom, svakim novim istraživanjem, Kvaščev se trudi da opovrgne uvreženo shvatanje da neko ili ima stvaralačke sposobnosti, ili ih nema, i da dokaže da se u tom pogledu mnoge granice daju prevazići. Ovu tezu posebno je razradio u popularno napisanoj knjizi »Kako razviti stvaralačke sposobnosti« (BIGZ, 1978). Pored knjige »Modeliranje procesa učenja«, posebno treba istaći Kvaščevljevo obuhvatno teorijsko delo »Psihologija stvaralaštva«, u kojem su objašnjeni osnovni pojmovi, izložene glavne teorije sposobnosti i stvaralaštva, opisani psihioloski mehanizmi stvaralačkog procesa, analiziran odnos kreativnosti i inteligencije, dati kriterijumi stvaralaštva, obradena sprega imaginacija—učenje—stvaralaštvo i razloženi teorijski principi i sistemi razvijanja stvaralaštva.